

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Pojetí výchovy v dialogu Prótagoras

Kamila Puppová

**Bakalářská práce
2011**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kamila PUPPOVÁ**
Osobní číslo: **H08229**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Filozofie**
Název tématu: **Pojetí výchovy v dialogu Protagorás**
Zadávací katedra: **Katedra filosofie**

Z á s a d y   p r o   v y p r a c o v á n í :

Studentka rozebere Platónův dialog Protagorás a pojetí výchovy v něm zastávané či kritizované. V druhé části práce srovná a rozebere dostupné interpretace k tématu, tj. především výklad Jana Patočky.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Platón, Prótagoras, Oikoymenh, Praha 1994 Platón, Spisy 1-5, Oikoymenh: Praha 2003. F. Novotný: O Platónovi, F. Laichter, Praha. J. Patočka, Sókratés, SPN, Praha 1990. J. Patočka, Platón, Přednášky z antické filosofie, SPN, Praha 1992. A. Havlíček, F. Karfík (eds.), Plato's Protagoras, Oikoymenh, Prague 2003. M. Nussbaumová, Křehkost dobra, Oikoymenh, Praha

Vedoucí bakalářské práce:

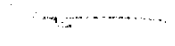
Mgr. Tomáš Hejduk, Ph.D.
Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2010

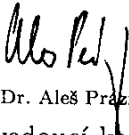
Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2011

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Aleš Prázný, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne:.....

Podpis:.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce, panu Mgr. Tomáši Hejdkovi, PhD., za podporu, ochotu a cenné rady při tvorbě této práce. Za neustálou podporu děkuji také své rodině.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá pojetím výchovy v dialogu Prótagoras. První část je věnována úvodu do dialogu Prótagoras a představení jedné z nejzásadnějších osob dialogu, Sókrata. Druhá část je věnována tomu, jak se stát moudřejším podle výkladu dialogu od Jana Patočky, Prótagorovi a jeho debatě se Sókratem, ve které se věnuje výchově a postavení člověka ve veškerenstvu. Ve třetí části je řešen pojem techné. V závěru práce shrnuji, na základě rozboru dialogu, celou problematiku.

Klíčová slova: Prótagoras, Sókrates, Jan Patočka, Martha Nussbaumová, Pavel Hobza, Hippokrates, paideia, techné, tyché, areté, zdatnost, rozvažování

Abstract

The bachelor's thesis deals with the concept of education in Protagoras Dialogue. The first part is devoted to the introduction to the dialogue Protagoras and it also introduces one of the crucial people in the dialogue – Socrates. The second part deals with how to become wiser according to the interpretation of the dialogue by Jan Patočka, then also with Protagoras and his debate with Socrates in which he speaks about education and the position of man in the universe. The term 'techne' is discussed in the third part. In the last part of the thesis, the whole topic is summarized based on the analysis of the dialogue.

Key words: Protagoras, Socrates, Jan Patočka, Martha Nussbaumová, Pavel Hobza, Hippocrates, paideia, techne, tyche, arete, physical strength, reflection

Obsah:

Úvod	9
1. Za jakých podmínek dialog vznikl a Sókratova úloha v něm	11
2. Výchova podle Jana Patočky a sofistovo učení	13
3. Prótagoras	15
3.1 Setkání s Prótagorou a ostatními sofisty	16
3.2 Prótagorova a Sókratova debata o výchově	17
3.3 Co debata ukázala?	24
4. Techné	28
Závěr	32
Bibliografie:	34

Úvod

Hlavním tématem předložené bakalářské práce je pojetí výchovy v dialogu *Prótagoras*. V práci se nezabývám systematickým výkladem dialogu, ale zaměřuji se na analýzu výchovy. K tomu využívám i práce o tomto dialogu z pera Jana Patočky, Marthy Nussbaumové a Pavla Hobzy.

Práce je rozdělena na tři hlavní části. V první části se budu věnovat seznámení s dialogem *Prótagoras*, přičemž popíšu, za jakých podmínek dialog vznikl, co si čtenář při čtení dialogu musí uvědomit, a přiblížím začátek Sókratova úspěchu a podívám se na to, jakou úlohu v dialogu zaujímá. V této části budu vycházet převážně z díla *Křehkost Dobra* od Marthy Nussbaumové, přesněji ze statě *Prótagoras: umění praktického uvažování* a také se podívám na to, jakou měl Sókrates úlohu v dialogu *Prótagoras*. Zde budu vycházet převážně z díla *Plato's Protagoras* od A. Havlíčka a F. Karfíka, přesněji ze statě *The Protagoras as Plato's Apology of Socrates*.

Ve druhé části práce se zaměřím na pojetí výchovy a učení sofistů. Nejdříve popíšu tři části toho, jak se stát moudřejším podle Jana Patočky v díle *Platón, Přednášky z antické filosofie*, přesněji ze statě *Prótagoras*. Posléze se budu věnovat samotnému Prótagorovi. Přiblížím jeho výchovu, učení a chytrost. Nezapomenu ani na vyzdvihnutí moudrosti o výchově. Dále bude část věnována debatě o výchově mezi Prótagorou a Sókratem, ve které uvedu příklad politické zdatnosti podle Prótagora. Dále také rozeberu výklad Simonidovy básně, na které Prótagoras ukazuje, jak je těžké stát se dobrým mužem. V této části čerpám převážně z dialogu *Prótagoras* od Platóna.

Třetí část bude zaměřena na pojem techné. Zde se budu věnovat lidskému vědění jak vážit, počítat a měřit a jak se díky souměřitelnosti a rozvažování vyhnout sporům. V práci bude ukázáno, jak lidé díky vědění začali ovládat své chování. V této části práce budu vycházet hlavně z díla *Křehkost Dobra* od Marthy Nussbaumové, přesněji ze statě *Prótagoras: umění praktického uvažován*.

1. Za jakých podmínek dialog vznikl a Sókratova úloha v něm

Dialog *Prótagoras* je psaný v době rozkvětu a blahobytu Athén. Přesněji asi tři roky před tím, než velký mor Athény zpustošil. Mor tak srazil rozumnou obec. Čtenář si je při pohledu zpět vědom, že morální shoda obce je narušena vnějšími tlaky ví, že někteří lidé v tomto dialogu pocítí netrpělivost nad nedostatkem prozíravosti, jiní zase budou hledat radikálního lékaře, protože uvidí příznaky různých chorob.¹

Jednou z nejzásadnějších osob, které v dialogu vystupují je také Sókrates. Sókrates je v roce 433 př. n. l. relativně neznámý. Jeho prvním veřejným úspěchem je to, že zvítězil nad *Prótagorou*.² Sókratovým důležitým krokem k tomu, aby v dialogu poznal krásu umění, je ten, že je schopen považovat krásu filosofie za srovnatelnou ba za krásnější, než je krása osobní, kterou viděl u Alkibiada.³ Podle Sókrata bude lidský pokrok dosažen tím, že se rozvine nová *techné*.⁴

Kam zařadit Sókrata jako filosofa? Pokud ho považujeme za člověka, který má zájem o teoretické zkoumání, shodneme se na tom, že takový Sókrates v dialogu *Prótagoras* není. Jaké tedy je Sokratovo určení? Filosofii Platón vymezuje až ve středních dialozích. V dialogu *Prótagoras* je výraz *filosofia* vyřčen celkem čtyřikrát. Poprvé, když Sókrates obdivuje

---

¹ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 212

² Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 212

³ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 309b-d

⁴ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 209
Kolektiv autorů, *Filosofický slovník*, Olomouc, 2002, str. 400

Techné – starořecká *techné* v sobě zahrnovala nejen prostředky, praktické dovednosti a metody, ale i účel a cíl lidské činnosti. Vedle umění a řemesel zahrnovala *techné* rovněž nespekulativní vědecké disciplíny (např.: lékařství). Aristoteles ji označoval jako nižší stupeň praktického rozumu; učí ovládnání, nikoli dovednostem.

Kallia.⁵ A další tři výrazy se nacházejí ve výkladu Simonidovy básně, kde je filosofie brána jako umění či činnost. Znamená to tedy, že v raných dialozích nemůže pojem filosofie poskytnout společenské sebeurčení, protože je to široký pojem a může do sebe zahrnout sofisty, básníky a matematiky.⁶

Platón, v dialogu *Prótagoras*, Sókrata odkazuje ke shromáždění, styku, mladšího pokolení se starším a lepším. Mladí naslouchali a usilovali o napodobení zdatnosti starších. Když se Sókrates dovolává tradičního shromáždění, lze dialog chápat jako obranu Sókrata. Co ale obrana znamená? Můžeme ji brát jako obranu filosofa. Podle Hobzy je *Prótagoras* obrana Sókrata před jeho současníky. Sókrates je zde představen jako ten, jehož odsouzení bylo nedorozuměním a křivdou. Cílem dialogu je odlišit Sókrata od sofistů.

Proč jej chce od sofistů oddělit? Pro vysvětlení musíme obrátit pozornost k dialogu *Prótagoras* a k *Obraně*, kde jsou sofisté ti, kteří ničí shromáždění mezi staršími a mladšími.⁷ V *Prótagorovi* je to stížnost: „Cizinec, který přichází do velkých měst a přesvědčuje ty nejlepší z mladíků, aby zanechali styků s ostatními, příbuznými či známými, mladými či starými, a družili se s ním, aby se stali lepšími skrze styk s ním – ten, kdo tak činí, se musí držet na pozoru. A v *Obraně 19e-20a* říká Sókrates o sofistech: „neboť každý z těchto může jít do kteréhokoli města a přesvědčovat mladíky, kteří se mohou družít zdarma, s kterýmkoli z tamních občanů jen chtějí, aby se styku s těmito dobrými muži vzdali, a družili se namísto toho s nimi (sofisty), platili jim za to peníze, a navíc jim byli vděční.“⁸

To, v čem se shoduje *Prótagoras* a Platónova obrana Sókrata, je shromáždění mladšího pokolení se starším. Sókrates se dovolává tradičního shromáždění, ale v obžalobě Sókrata se nabývalo dojmu, že útočí na

---

⁵ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 335d

⁶ Havlíček A., Karfík F. (eds.), *Plato's Protagoras*, Oikoymenh, Prague, 2003, str. 205

⁷ Havlíček A., Karfík F. (eds.), *Plato's Protagoras*, Oikoymenh, Prague, 2003, str. 208

⁸ Havlíček A., Karfík F. (eds.), *Plato's Protagoras*, Oikoymenh, Prague, 2003, str. 208

tradiční shromáždění a zde se snaží Platón Sókrata obhájit před současníky. Ukazuje ho jako toho, kdo ctí tradiční shromáždění. Jak vidíme, Sókrata lze chápat jako reformátora v mezích tradičních institucí.⁹

2. Výchova podle Jana Patočky a sofistovo učení

Teď se podívám, jak je v dialogu *Prótagoras* chápána výchova podle Jana Patočky. Patočka rozděluje oddíl, ve kterém se zabývá tím, jak se stát moudřejším, na tři části. V první části probírá účel sofistova učení. Řeší se zde otázka, za jakým účelem jde Hippokrates k Prótagorovi. Hippokrates říká, že za ním jde z toho důvodu, aby se naučil všeobecnému vzdělání, *paideia*.¹⁰ Nejde za ním kvůli umění, aby byl stejný jako jeho učitel. To by mohl jít třeba k Hippokratovi z Kou, u kterého kdyby se učil, tak by se stal lékařem. Nebo od Polykleita a Feida by z něj byl sochař. Chce se tedy stát sofistou, když se vydal k nejmoudřejšímu muži? Ne, Hippokrates k Prótagorovi nejde proto, aby se stal tím samým jako Prótagoras, ale jde za ním kvůli jeho vzdělání.¹¹ Ve druhé části, pokud se chce Hippokrates nechat vzdělávat u sofisty, musí mu svěřit svou duši. Ví ale Hippokrates, kdo je to vůbec sofista a o čem učí řečnit? Ptá se Sókrates. Podle Hippokrata je to znalec důmyslných věcí, ale o čem dokáže tak vlivně hovořit, to neví. Hippokrates tedy čeká, až odpoví sám Prótagoras, ale později se ukáže, že ani Prótagoras není zcela schopen odpovědět na otázku, čeho se sofistovy řeči týkají.¹² A ve třetí části se Sókrates vrací k počátku části druhé. Ukazuje Hippokratovi, jak je pošetilé vrhat se hned

⁹ Havlíček A., Karfík F. (eds.), *Plato's Protagoras*, Oikoymenh, Prague, 2003, str. 209

¹⁰ Olšovský J., *Slovník filosofických pojmů současnosti*, Academia, Praha, 2005, str. 145
Paideia = původně u Platóna nasměrování k idejím, zření idejí; stav vzdělání, kdy se správnosti dosahuje chápáním idejí. U Jana Patočky jde o proces vývoje k čiré setrvalosti v zření pravdy; pravda je tak dosahována v procesu vzdělávání. Přibližování se ke jsoucnu (bytí) je vzděláváním k pravdě.

¹¹ Patočka J., *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 135

¹² Patočka J., *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 136

k učení u Prótagory, když ani nezná podstatu sofistů a sofistiku. Proto Sókrates Hippokratovi ukazuje svoji vlastní domněnku o sofistovi. Sofista je podle něj obchodník s potravinami pro duši, tak jako obchodník s věcmi pro tělo. Kupec ale nedokáže ocenit pravou hodnotu věcí pro tělo, to dokáže až lékař nebo cvičitel, a ti mohou věc ocenit tak, že pro naše tělo není tou správnou. Kupec se snaží, aby své zboží nakoupil co nejrychleji, a tak chce i sofista odbýt a uplatnit své znalosti, které prodává. Jako ten, kdo kupuje potraviny, musí předem vědět, která potravina je k čemu dobrá, musí znát to podstatné sám a nečekat až na kupce, aby mu to řekl – podobně je tomu ale u sofistů. „Platón tedy naznačuje, že sofista podstatnému, tomu, co třeba znát předem, tomu totiž, k čemu jsou znalosti jakožto potrava duše, dobré a vhodné, vůbec neučí a učit nemůže, to že jde proti jeho bytostnému zájmu, a tudíž proti jeho podstatě.“¹³ Například lahůdkář může nabízet a vychvalovat nebezpečné věci pro tělo a zde musí zakročit lékař. A stejně tak může nabízet a vychvalovat škodlivé znalosti sofista, dokud nezakročí lékař duše. Otázka po tom, co je dobré, se sofistovi klást nemůže, protože sofista musí celou svou podstatou svou bytost zakrývat. Sofistova nauka tkví v tom, že ji lze pojmout pouze do vlastní duše, podrobit se naučeným znalostem a užívat jich.¹⁴ Když duše pojme a pochopí veškeré učení, tak už bude pozdě ptát se, co je správné a co ne, co by měla duše pochopit a co naopak nikoli. Musíme dbát na to, aby duše zůstala u pravdy a byla spásou života.

Nyní uvedu příklad, z dialogu *Prótagoras*, jak pravdy dosáhnout. Sókrates se ptá přítomného lidu a Prótagory, zda je tomu tak, že se stejné délky zblízka zdají většími než z dálky. Když Prótagoras odpoví, že ano, začne Sókrates s výkladem potřeby, která je nutná k pokoji duše. „Kdyby nám tedy dobré a šťastné jednání záleželo v tom, abychom dělali a brali veliké délky, ale malým abychom se vyhýbali a nedělali je, co by se nám

---

¹³ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 136

¹⁴ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 136 - 137

ukázalo jako spása života? Zdalipak měřičské umění či účinek jevu? Bezpochyby tento by nás zaváděl a způsoboval by, že bychom často tytéž věci brali tak a onak a měnili své názory v konání i volbě věcí velikých a malých, avšak měřičské umění by učinilo tento zrakový dojem bezmocný, ukázáním pravdy by způsobilo, že by duše, zůstávajíc u pravdy, měla pokoj, a stalo by se spásou života.“¹⁵

3. Prótagoras

Prótagoras je mužem všeobecného vzdělání. V jeho vzdělání není technická¹⁶ dokonalost. Ta podle něj kazí ducha. Prótagoras neskládá své znalosti z mnoha kousků jako například Hippias. Podle Prótagora je technická dokonalost klamačské umění, ve kterém se skrývá mělkost a díky této mělkosti se nedostává na otázky a to se Prótagorovi nelíbí, on rád diskutuje. „Jeho heslem není znalost technai, nýbrž paideia. Ve věku sofistů stala se paideia, obecné vzdělání, problémem plně uvědoměným. Tlak života a duševního vývoje, které působí vždy spolu, postavil ji do ústředí všeobecného zájmu. Vyrostlo vyšší vzdělání a v sofistech se vyvinul zvláštní stav, který si bere za úkol učit zdatnosti.“¹⁷ Ze sofistů je to jediný Prótagoras, který si uvědomuje, že pouze technika a odbornost k životu nestačí, protože život potřebuje jednotu. Patočka ovšem Prótagoru kritizuje v tom, že: „Jednota, na kterou Prótagoras převádí celou rozmanitost sofistického vědění a vyučování, je jednota obecného pojmu prostředku, totiž síly, moci. Prótagoras tedy ulpívá při jednotě vnější, a tato vnějšková jednota životní otázky, tato chytrost, která za všech okolností si ví rady, mu

---

¹⁵ Platón, *Prótagoras*, Oikoyomenh, Praha, 1994, 356d-e

¹⁶ Olšovský J., *Slovník filosofických pojmů současnosti*, Academia, Praha, 2005, str. 211
Technika – prostředkující článek (prostředek, nástroj, stroj) mezi člověkem a přírodou; zpředmětnělý ukazatel lidských dovedností, jenž v podobě instrumentů umožňuje člověku dosahování určitých cílů.

¹⁷ Patočka J., *Sókrates*, SPN, Praha, 1990, str. 133

maskuje vlastní problém.“¹⁸ Protože Prótagoras nemá vůbec tušení, jaké jsou životní problémy. Jan Patočka říká, že si Prótagoras není vědom předpokladů, na kterých záleží učení dobrosti.¹⁹ Nechce své posluchače zatěžovat nějakou odbornou výukou, nemluví o tom, co člověka činí matematikem, ale o tom, co člověka činí člověkem či občanem.²⁰ „Ježto Prótagoras odpovídá, aniž se vskutku tázal, jelikož k pravým otázkám nemá, co by řekl, je jeho moudrost ryze slovní, znalost krásných, ale prázdných slov, a není o nic méně, naopak ještě více zastíráním, než odbornická moudrost Hippiova.“²¹

Mohlo by se zdát, že Prótagorovo učení je pojímáno sókratovsky. Ale Sókrates své učení vede tím směrem, že se máme dříve starat o svou duši, aby byla co nejlepší a dříve se starat o sebe, než o své věci. Na druhé straně Prótagorovi záleží na tom jednom, které je pro něj starost o vlastní dům a hospodářství. Nejde mu tedy o to, čím jsem, jako Sókratovi, ale o to, co mi náleží. Jde mu tedy více i o záležitosti obce než o obec samu, o to, jak se stát co nejschopnějším jednat a mluvit o těchto záležitostech.²²

3.1 Setkání s Prótagorou a ostatními sofisty

Když Sókrates s Hippokratem vchází do dvora, vidí Prótagora, jak se spolu se svými žáky prochází v sloupové chodbě a za nimi je následují cizinci, které okouznil jeho hlas a tak se s ním dali na cestu. V protější chodbě seděl Hippias z Élidy se svými krajany a cizinci. Hippias odpovídal na astronomické věci o přírodě a jeho cílem bylo: „Myslit přírodu zbavenou všech příměšků, kterých nelze najít v ní samé, a to tak, aby je člověk mohl ovládnout jejím vlastním vnitřním mechanismem, toť východisko

---

¹⁸ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 134

¹⁹ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 134

²⁰ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 133

²¹ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 134

²² Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 134

moderního osvícenství. Rozebrat přírodu, složit znovu přírodní prvky tak, aby sloužily lidským účelům, učinit z přírodních fakt prostředky člověka a znásobit tak nesmírně jeho vlastní síly, jeho moc – toť problém a program moderního osvícenství.²³ Paradoxem ale je, že oborem řeckého osvícenství není příroda, ale člověk. To se ukázalo u Démokrita, vše ne-věcné, mimoreálné bylo převedeno na věcné a reálné. Svět začal být souborem věcí. Je tedy přehledný a prohlédnutý ze všech možných stran.²⁴ Osvícenství přírodu nemíní jako zásobiště lidské moci, ale jako dějiště, na kterém je člověk doma, neposlouchá vyššího, ale je sám sobě pánem. Člověk nechce, aby příroda dělala to, co někdo chce, ale aby od ní získal sebe sama. Proto se člověk stává centrem přírodního badatelství. Je totiž možné, že v atomistice před sebou máme koncepci kultury a vývoje člověka. Člověk a společnost je zde viděna tak, že funguje na základě svých potřeb.²⁵

3.2 Prótagorova a Sókratova debata o výchově

Když Sókrates představil Hippokrata, který se chce dostat v obci do popředí a myslí si, že toho nejlépe dosáhne, když bude Prótagorovým žákem, chtěl si Sókrates s Prótagorou promluvit. Sókrates se tázal, zda budou hovořit na veřejnosti či o samotě. Je dobře, že se určení místa nechá na Prótagorovi, protože když cizinec přijde do města a chce, aby všichni všeho nechali a šli se k němu učit, musí se mít na pozoru, protože vznikají velké závisti. Prótagoras se ale ke svému učení hrdě hlásí a nemá problém o svém učení hovořit na veřejnosti. Je podle něj zbytečné schovávat se za básnictví či gymnastiku. To lidi ještě více popudí k tomu, aby si mysleli, že sofist dělá něco nesprávného. Sofistické učení je staré a dříve se sofisté

---

²³ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 121

²⁴ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 122

²⁵ Patočka J, *Platón, Přednášky z antické filosofie*, SPN, Praha 1992, str. 123

kvůli závistí skrývali. Jedni se představovali jako básníci např: Homér, jiní jako věštcí, sem patří škola Orfeova a Músaiova. Prótagoras praví, že je lepší se přiznat, než se pořád skrývat.²⁶ Dříve sofisté díky skrývání nedosáhli toho, co chtěli. Proto bude lepší, když jejich rozhovor uslyší všichni, než aby stáli schovaní někde v ústraní. Aby mohla rozmluva v klidu pokračovat, svolali všechny přítomné, sestavěli lavice, lehátka a mohlo se začít.

Jakmile se pustili do debaty, ptal se Sókrates, co Prótagorovým učením Hippokrates získá. Prótagoras směrem k Hippokratovi odpovídá „Mladičku, budeš-li mým žákem, dostane se ti tedy toho, že který den se budeš u mne učit, vrátíš se domů lepší, než jsi byl, a následující den právě tak; a každý den že vždycky učiníš pokrok ve směru k lepšímu.“²⁷ Ale v jakém směru se stane dokonalejším? Prótagoras zamítá to, že se jeho umění týká věd, tak jak je tomu například u Hippiase. Jeho umění je umění dobré rady, jak zacházet s věcmi soukromými, ale i veřejnými a pravil, že se u něj bude učit, proč přišel a věci obecní, aby mohl řídit věci obce. Ale naproti tomu stojí Sókrates s argumentem o Athéňanech. Podle něj je to politická zdatnost a té se učit nelze, protože v politických věcech může radit každý, ale věci, které lze naučit, Athéňané řeší pouze s odborníky. Podle Sókrata nelze učit občanské dokonalosti, areté.²⁸ Prótagoras je ale opačného názoru a rozhodne se přednést, jak lze zdatnosti vyučovat.

Areté, která činí člověka člověkem, se dá učit a lidé se ji učí. Lidé se nezlobí na to, co má fyzické nedostatky, fyzický nedostatek není ani předmětem hněvu, kárání či trestání, ale lítosti. Příkladem takového

---

²⁶ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 316c – 317a-c

²⁷ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 318a

²⁸ Kolektiv autorů, *Filosofický slovník*, Olomouc, 2002, str. 72

Areté -ctnost = charakteristická a přitom vynikající schopnost i činnost nějaké věci nebo osoby. Ctnost označuje každou dokonale rozvinutou schopnost mravního chování člověka, jež je dosahována z jeho svobody permanentním cvičením a úsilím o mravní dobro. V životě řecké polis byla též chápána jako souhrn vlastností a činností, kterými se jedinec projevoval jako dobrý občan pospolitosti; mezi ctnosti patřily: spravedlnost, uměřenost, zbožnost, statečnost. U Sókrata je ctnost v souvislosti se sociálním a mravním jednáním určena jako smýšlení v nitru člověka, které je vztaženo k uskutečnění morálních hodnot.

nedostatku je nehezkost. O nehezkých lidech se totiž ví, že věci krásné, ale i opačné mají dány osudem. Ale existují také lidé, kteří dobro získali tím, že se cvičili a učili a takový člověk se naučil i zlu jako je nespravedlnost a bezbožnost a na ty se ostatní hněvají či jim dávají tresty. Tato areté je považována za něco, co může člověk nabýt. Všichni si myslí, že káráním dovedou každého ke zdatnosti. Tak se ukazuje, že zdatnosti tedy lze učit. Ale ten, kdo trestá, musí dát pozor na to, aby se nemstil, ale trestal pro budoucnost, aby se trestaná osoba znovu neprovinila. Je rozdíl mezi pomstou a trestem. Trest odstraňuje, a proto je dobrý pro budoucnost. Je tedy možná náprava a tak špatné věci již příště neuděláme. Naproti tomu se pomsta obrací do minulosti, a proto žádný dobrý přínos nemá.²⁹

Sókrates se ale nevzdává a pokládá otázku, proč nejlepší mužové dokážou své syny naučit a udělat je tak moudrými ve věcech, které by je měl učit učitel, ale ve zdatnosti je dokonalými, tak jak jsou oni sami, nesvedou udělat. Na to Prótagoras odpovídá: „Uvažuj takto: zdalipak jest či není jistá jedna věc, které musí být všichni občané účastni, má – li být možné bytí obce?“³⁰ Pokud tomu tak je, tak tato věc je mužská zdatnost, do které patří spravedlnost, rozumnost a zbožnost. Ten, kdo by potom neměl tuto zdatnost, byl by trestán bez ohledu na to, jestli je to muž, žena či dítě. Díky trestání by se měl stát lepším člověkem. Pokud by se tak nestalo, měl by být vyhozen z vesnice nebo usmrcen.³¹

Jak tedy lze chápat to, že ti nejlepší mužové dávají své syny učit něčemu, za co jim nehrozí smrt, ani žádný jiný trest? Proč je neučí přímo zdatnosti? Na tuto otázku odpovídá Prótagoras úvahou. Ještě když je každý dítě a začne chápat slova jako matka, chůva, tak se otec snaží o to, aby bylo jeho dítě co nejlepší. Pořád jej napomíná a poučuje ho co je správné, krásné anebo naopak. Také co má a co nemá dělat. Když potom nastoupí do školy,

---

²⁹ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 324b-c

³⁰ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 324d-e

³¹ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 325a-c

říkají učitelům, aby dítě učili radši správnému chování, než písmu. Až toto učitelé provedou, tak začnou učit také písmu. Dávají dětem různé texty básníků, které se mají učit nazpaměť, protože v těchto básních je ukázáno napomenutí a chvála. To vše dělají proto, aby se chlapci snažili napodobovat zdatné muže z básní. Učitel hudby je učí tím, že jim dává básně, které se žáci učí hrát na kitharu, protože tím do duše chlapcům proniká harmonie a oni jsou pak mírnější. To znamená, že jsou způsobilí k mluvení a jednání. Když vyjdou ze školy, učí se zákonům. To je cesta již starých zákonodárců, a pokud je porušena, člověk je trestán.³²

Podle Prótagory je nutné, aby moudrý muž dokázal rozumět řeči básníků, byl schopen báseň rozebrat a odpovědět na položené otázky. Tak tedy začnou rozmlouvat nad básní, kterou říká Simonidés Skopovi.

*„Mužem dobrým doopravdy se stát je ovšem těžké,
dokonalým rukama i nohama i rozumem, bez vady
vypracovaným.“³³*

Protože Sókrates báseň zná, sdělí Prótagorovi, že se mu velice líbí. Prótagoras poukáže na to, že básník si protiřečí a táže se Sókrata, jestli se mu i toto v básni líbí. Když už si Sókrates krásou básně nebyl tak jistý, Prótagoras pokračoval ve vypravování.

*„Ani mi souladně nezní výrok Pittakův,
ačkoli je vysloven od muže moudrého: řekl, že
těžké je být řádným.“³⁴*

Ale těmito slovy Sókrates nebyl přesvědčen o tom, že by si básník

---

³² Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 326e

³³ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 339b

³⁴ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 339c

protiřekl. Nechá tedy Prótagoru, aby jej přesvědčil o opaku. Prótagoras pronese, že v básni je nejprve řečeno, jak je těžké stát se dobrým mužem a v další části je kritika slov Pittaka, který prezentuje tu samou úvahu jako básník. Když tedy kárá Pittaka, znamená to, že kárá i sám sebe. V tom s Prótagorou všichni souhlasí a Sókrates si na pomoc volá Prodika, který je Simonidův krajan. Sókrates nechce, aby byl Simonides vyvrácen. Ptá se tedy Prodika, zdali je „stát se“ a „býti“ to samé. Když řekl, že je to odlišné, začal Sókrates se svým úsudkem, který měl Prodikos posoudit. Začíná první částí, kde básník říká, že je těžké *státi* se dobrým mužem. V části druhé kritizuje Pittaka, který říká, že je těžké *býti* dobrým mužem. Jestliže „stát se“ a „býti“ není totéž, básník si neodporuje. Prodikos a jiní podle Hésioda by řekli, „že státi se dobrým je těžké – neboť že bozi *před zdatnost* položili *pot* – avšak kdykoli člověk *dospěje na její vrchol, tu že je potom snadno ji mít, ačkoli je těžká.*“³⁵ S tímto ale Prótagoras nesouhlasil a řekl, že opravuje chybu a dělá ji ještě horší. Byla by to od básníka nevědomost, kdyby tvrdil, že je jednoduché mít zdatnost, když je to to nejtěžší. Sókrates se nenechá a Prótagorovi říká, že je sice moudrý, ale v této věci až tak znalý není. Protože Prodikova moudrost je brána od Simonida a Sókrates je jeho žák. Ukazuje mu, že špatně chápe slovo „těžké“. V Simonidově případě je „těžké“ chápáno jako „zlé“. Tak tedy ve výroku Pittaka, kdy říká, že je těžké býti řádný, slyší, je zlé býti řádný. Pittakovi vytýká to, že používá barbarské nářečí.³⁶

Touto tezí ale argumentoval jen proto, aby viděl, jestli si bude Prótagoras stát za svým názorem. Protože hned v další části se ukazuje svědectví o tom, že „těžké“ nemůže být bráno jako „zlé“. Jsou to slova:

*„bůh jediný by mohl mít tento úděl.“*³⁷

---

³⁵ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 340d

³⁶ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 339c-141c

³⁷ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 341e

Nemohl přece dát tento úděl bohu a tvrdit tak, že je zlý.

Dále, jakoby se v básni vyjadřovala myšlenka stát se dobrým mužem je těžké, ale je to možné alespoň na nějaký čas. Setrvat v tomto stavu však není možné.

*„ale člověku nelze, aby nebyl špatný,
kterého porazí neodvratná nehoda.“³⁸*

Z toho vyplývá, že neodvratná nehoda neporáží neodborníka, protože ten je poražen pořád. Člověk obratný se porazit dá, ale bezmocný nikoli.

„naopak dobrý muž, ten časem je zlý a časem zas řádný“³⁹

Je tedy nemožné být řádný, ale je možné stát se řádným.

*„když zdar má, každý muž je dobrý,
avšak špatný, když je špatně.“⁴⁰*

Například špatný lékař je ten, který je povoláním lékař a teprve potom se stává dobrý lékař. Znamená to totiž, že se může stát i špatným. Neodborníci by se lékařem nikdy stát nemohli. Proto by ani nikdy nebyli špatnými lékaři.

Další část básně se proti Pittakovi projevuje ještě víc.

*„Pročež já nikdy nebudu hledat, co je nemožné,
a nehodím marnou část života do neuskutečnitelné naděje*

---

³⁸ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 344c

³⁹ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 334d

⁴⁰ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 344e

*hledat člověka zcela bezvadného mezi námi,
kteří požíváme plody širé země;
když ho naleznu, potom vám to zvěstuji.* ⁴¹

Tímto napadá Pittakův výrok, který zní:

*„všechny chválím a mám rád,
úmyslně kdokoli nečiní nic špatného;
ale s nutností ani bozi nebojují.* ⁴²

Simonidés by nechválil ty, kteří nečiní úmyslně nic zlého. Nikdo přece nečiní zlé věci úmyslně. Simonidés přiznává, že z donucení někdy také pochválil tyрана a tak Pittakovi říká, že ho nekárá proto, že by toho byl milovník, ale:

*„mně stačí, když někdo není zlý
ani příliš neschopný, a je to muž zdravé mysli,
znající právo obcím prospěšné;
toho já nepohaním
vždyť pošetilců je nescíslné plémě,
všechno je krásné, k čemu není přimíšeno ošklivé.* ⁴³

Nehledá ale bezchybného člověka, stačí člověk prostřední. Protože Simonides má rád všechny, kteří nečiní nic zlého. Proto, kdyby Pittak mluvil prostředně správně a pravdivě, bylo by to v pořádku. Ale protože se u lhaní tváří, jako by to byla pravda, je od Simonida kárán. ⁴⁴

---

⁴¹ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 345c

⁴² Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 345d

⁴³ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 346c

⁴⁴ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 346d-347

3.3 Co debata ukázala?

Celá debata měla ukázat spojitost mezi zdatností a věděním. „Jak směšní jste, oba dva. Ty, Sókrate, jsi prve tvrdil, že znamenitosti nelze naučit, a nyní trváš na opaku a pokoušíš se ukázat, že vše je věděním, spravedlivost, rozumnost, ba i odvaha, z čehož by vyplývalo, že znamenitosti lze zcela jistě naučit. Neboť je-li znamenitost něčím jiným než věděním, jak se snažil vyvodit Prótagoras, potom by samozřejmě nebyla naučitelná. Ale nyní, ukazuje-li se, že zcela sestává z vědění, jak ty tvrdíš, Sókrate, bude udivující, nebude-li, lze se jí naučit.“⁴⁵ Cítace ukazuje, že se nedospělo k žádnému určitému řešení. Protože ten, který je v obci vychováván, není mezi ostatními občany obce tak spravedlivý a vzdělaný, jako když se setká s lidmi necivilizovanými. Ten, kdo se zdá nejméně učeným a spravedlivým mezi učenými a spravedlivými, tak ten je učený a spravedlivý mezi neučenými a nespravedlivými lidmi.

Jde o politické umění, což je krásný obor, se kterým Sókrates zcela nesouhlasí, protože když se obec sejde a je potřeba poradit se o stavitelství, zavolají se stavitelé. Pokud je potřeba něco, co souvisí s loďařstvím, povolají loďaře. A tak tito lidé dokážou poučit ostatní, ale jakmile jim chce radit někdo, kdo není považován za odborníka, tak ho neposlouchají a vysmívají se mu. A pokud je potřeba poradit se o věcech obce, může radit obchodník, lodník, tesař, švec a nikdo jim nic nevytýká, protože mají za to, že takovým věcem se nelze učit. A také naopak, ti nejmoudřejší občané, kteří vedou obec, nejsou schopni předat veškeré své znalosti a moc svým dětem. Ale když jde o spravedlnost v obci, může radit každý a každý se poslouchá. Ve věcech politické areté je neoborník stejně důležitý jako

---

⁴⁵ Havlíček A., Karfík F. (eds.), *Plato's Protagoras*, Oikoymenh, Prague, 2003, str. 201

odborník. Areté má náležet každému bez výjimky. Jako příklad podává Prótagoras výklad o postavení člověka ve veškerenstvu.⁴⁶

Prótagoras mýtus začíná tím, jak Prométheus přebírá od Epiméthea člověka. Zpočátku bohové vytvořili smrtelné bytosti, které byly vydány nahodilosti. Jsou ze země a ohně a žijí uvnitř země. Když mají vyjít na světlo, tak Prométheus a Epimétheus mají dát každému sílu a schopnosti. Jak Epimétheus schopnosti rozděloval, jedněm dal sílu, slabším rychlost. Jiné ozbrojil a jiným dal zase jinou schopnost k záchraně. Potom taky všem dal hustou srst a kůži. Každému druhu opatřil jinou obuv, jedni měli kopyta, druzí bezkrevnou kůži. Každý měl také jinou stravu. Epimétheus byl ale hloupý a toto všechno rozdál jen mezi zvířata a teď byl na rozpacích, když ještě uviděl rod lidí. Přišel za ním Prométheus a uviděl člověka nahého, bez obuvi a bezbranného. Aby tedy zachránil člověka, který již měl také vystoupit ze země na světlo, daroval mu řemeslnou dovednost a oheň. Tak člověk získal dovednosti k přežití, ale ještě nebyl obdařen moudrostí. Člověk jako jediný z živočichů začal stavět oltáře na uctívání Bohů a to proto, že měl sourodnost s božstvem díky darům, které jim byly dány od Dia. Postupem času si začal vyrábět oděv, obydlí, a potravu. Ale protože neměli politické umění, ve kterém je i válečné umění, tak je šelmy několikrát přemohly. A když se lidé začali shromažďovat, ubližovali si navzájem. Zeus se začal o národ bát a tak vyslal Herma, aby dal lidem stud a spravedlnost, aby nastal pořádek a přátelství. Kdo by odmítal tyto schopnosti přijmout, musel by být usmrcen. Takové schopnosti nemůžou mít jen někteří lidé, jako třeba schopnost lékaře, který dokáže pomoci více neodborníkům. Aby obec mohla fungovat, musí být stud a spravedlnost poskytnuto všem.⁴⁷

Nekoherence a Prótagorova morálka by ve vyprávění mohly být neúmyslné, ale Prótagoras naznačuje, že si je těchto dvou způsobů, kterými

---

⁴⁶ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 228

⁴⁷ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha, 1994, 322c-d

může být výklad interpretován, vědom. Například ve větě, kde se zmiňuje o tom, jak Epimétheus není moc chytrý, když všechny schopnosti rozdal jen mezi zvířata a rod lidí byl ještě nevystrojen, se ptáme, jestli můžeme mluvit o tom, že vynaložil síly na nerozumná stvoření.⁴⁸ Díky Prótagorovu vyprávění zjišťujeme, že není žádný koherentní způsob, abychom mohli člověka porovnávat se zbytkem přírody, aniž bychom nezmínili jeho zvláštnosti, které ho činí bytostí. Rozumnost je základní prvek podstaty a součást odpovědi na otázku „Co to je?“⁴⁹ A také spoluurčuje vztah k cílům.

Nyní se podívám na to, do jakých etap se dělilo postavení člověka ve veškerenstvu. První etapou byla etapa umění, aby si lidé mohli zachraňovat životy. V tomto dialogu je to hlavně umění společenského a politického postavení. Jsou Diovy dary to, co z nás vytváří to, co jsme? Jsou zde bytosti, které žijí životem, který vypadá jako lidský, mají domy, oblečení, ale pořád mají problémy s přežitím. S pozdějšími odkazy na roli „odborníka“ začínají dělat formu společenské organizace, ale stále jim chybí zákony. Ovšem stále nevíme nic o jejich pocitech. Můžeme se tedy domnívat, že tyto vazby vznikly díky sexuálnímu poutům. Tak se můžeme rozhodnout, jestli to, co bylo lidem dáváno, stačí, aby to z nich učinilo lidskou bytost. Pak by další umění, které bytosti objevují, byly chápány jako umění k předem určenému vnějšímu cíli. Politické umění má již stanovený cíl.⁵⁰

Na druhé straně by Prótagoras předložil výklad, kde by spravedlnost byla spíše jako rozumnost. Tím připustil, že lidé žili bez politických institucí, a že instituce vznikly jako odpověď na určité tlaky. Cíle osoby jsou spojeny s láskou k obci, o náklonnosti ke spravedlnosti. „Naše povaha je povahou politickou.“⁵¹ Diovy dary jsou tedy prostředky pro přežití lidstva, které udržují řád a pouta přátelství, díky kterým vznikly obce.

---

⁴⁸ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 231

⁴⁹ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 231

⁵⁰ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 232

⁵¹ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 233

Prótagorovým cílem je, udělat lidi lepšími než jsou. Proto charakterizuje mužskou zdatnost, ta se podle něj skládá ze spravedlnosti, rozumnosti a zbožnosti. Sókratovi ale není jasné, jestli tedy jsou rozumnost, spravedlnost a zbožnost části zdatnosti nebo jsou jedno a totéž. Prótagoras odpoví, že jsou části zdatnosti, která je jedno. Stejně tak, jako se mají části obličejů k celému obličejí. Mají tedy všichni všechny vlastnosti nebo každý má jen nějakou? Ptá se Sókrates. Samozřejmě, že všichni všechny části zdatnosti nemají, každý přece není stejně spravedlivý, jako druhý.⁵² Odpovídá Prótagoras. Sókratovi ale odpověď nestačí a táže se dál. Má tedy každá z těchto částí svoji působnost? U částí obličejů není oko to samé jako ucho, ani jeho působnost není stejná. Žádná část není stejná jako druhá. Jak je tomu tedy s částmi zdatnosti? Prótagoras odpovídá, že je to s nimi stejné, jako u příkladu obličejů. Žádné části zdatnosti nejsou stejné. Spravedlnost nám byla dána a my ji musíme dále rozvíjet. Toto rozvíjení podporuje zdraví a ničí problémy, které by mohly ničit vývoj dítěte. Ale samozřejmě potrestání již staršího provinilce jej má učinit lepším. Prótagorovi občané o člověku, který mezi ně nezapadá, tvrdí: „Avšak jde-li o spravedlnost a ostatní občanskou zdatnost. I když o někom vědí, že je nespravedlivý, tu jestliže tento sám na sebe povídá před lidmi pravdu, co tam pokládali za rozumnost, mluvit pravdu, zde pokládají za bláznovství a tvrdí, že všichni mají o sobě říkat, že jsou spravedliví, ať jsou nebo ne, sice že ten, kdo si neosobuje spravedlnost, blázní: mají za nutné, že každý člověk musí být aspoň nějak účasten té zdatnosti, sice že by nemohl žít v lidské společnosti.“⁵³

---

⁵² Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 234

⁵³ Platón, *Prótagoras*, Oikoymenh, Praha 1994, 323b-c

4. Techné

Ted' se zaměřím na to, jak lze rozšiřovat lidskou činnost, aby vznikla spravedlnost a dobré chování občanů obce. Existuje techné, nebo - li dovednost, umění, díky které máme tu možnost porovnávat různé věci v jejich vlastnostech. Tato systematická techné, jak píše Nussbaumová ve své knize, nám dává moc, abychom mohli s předměty dělat přesněji.⁵⁴ Rozšiřují se jí činnosti a lidské zájmy. „Toto umění je uměním či věděním jak vážit, počítat a měřit.“⁵⁵ Z lidí se nepřátelé stanou tím, že se nedokážou domluvit na tom, co je spravedlivé a nespravedlivé, krásné a ošklivé, protože to se nedá ničím dokázat. Ale neudělá z nás nepřátele to, že se budeme přít, co je lehčí a co těžší, menší či větší, protože díky vážení, měření a počítání se přesvědčíme o pravdě.⁵⁶

Jako příklad souměřitelnosti a rozvažování⁵⁷ je v knize *Křehkost dobra* Dionýsovo rozhodnutí mezi tragickými básníky. Dionýsos své rozhodnutí, kterého básníka upřednostnit, vyřeší tak, že na váhu položí věci, o kterých se básníci zmiňují. Na vahách zvítězil Aischylos, protože psal o válečných vozech, mrtvolách a smrti. Kdežto Euripidés o zářících lodích, slovech a přesvědčení. Z tohoto příkladu získáváme výhodu, že by se u věcí rozdílného druhu neměřili kvalitativní rozdíly, ale kvantitativní. Byla by tedy shoda pouze v jednotkách měření. Když změříme množství každé hodnoty a budeme tomu přisuzovat největší význam, zbavíme se tak nejistoty ohledně správné činnosti. Zbavíme se chaosu z rozhodování o

---

⁵⁴ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 241

⁵⁵ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 241

⁵⁶ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 241

⁵⁷ Olšovský J., *Slovník filosofických pojmů současnosti*, Academia, Praha, 2005, str.

Rozvažování – jde o činnost pojímající rozmanitost pod určitý znak, tedy schopnost subjektu podřídit rozmanitost představ nějakému pravidlu; tato schopnost koření v syntetické jednotě apercepce. Rozvažování je tak souzení, které myslí předmětnou jednotu nějaké rozmanitosti. Rozvažování je obsaženo v pojmech jako jejich jednotná forma, a je tak formální jednotou myšlení.

činnosti, která je dobrá v sobě samé.⁵⁸ „Měření se popisuje jako odpověď na praktickou potřebu a naplnění předvědecky sdílného ideálu racionality.“⁵⁹

Nussbaumová chce ukázat, že Sókratovým cílem je nalézt správný druh praktické techné. Tento správný druh techné má vnější cíl, na kterém se všichni shodují. Pro pochopení vnějšího cíle uvedu příklad.

Lidé v obci žili ve zmatku. Stále nebyli schopni ovládat své jednání. Když se nemohli shodnout na počtu, délce či váze, použili své umění počítat, měřit, vážit a spory byly urovnány. Jakmile se ale řešila spravedlnost či dobro, nebylo žádné umění, které by spor urovnalo. Tito lidé se uráželi, ubližovali si a plakali. Potulovali se po obcích, aniž by chápali minulost nebo se dokázali postarat o budoucnost. Tímto vynalezli tragédii, uměleckou formu, která jim pomohla zkoumat strast. Sofokles, který zkoumal tyto obtíže, pronesl úsudek nad tímto nepřijatelným žitím. Úsudek zněl: „Nejlepší je nenarodit se.“⁶⁰

Uviděl to Apollón, bůh slunečního jasu, počítání a pevných hranic mezi věcmi. Nechtěl, aby vymřeli a rozhodl se jim zachránit život. Pomocí Sókrata jim ukázal umění či měřičské vědění s cílem. Tím cílem byla slast. „Toto umění jim umožnilo u každé volby přesně vypočítat množství dlouhodobé slasti, k níž má při každé alternativě dojít, a tak ji porovnat se soupeřícími alternativami. Každý z lidských stoupenců tohoto umění se pak mohl oddat stupňování dlouhodobé slasti, již se těšila celá obec.“⁶¹ To, co dříve byla jako nesouměřitelné, se nyní změnilo na jednu hodnotu. Díky Apollónovi zmizelo všechno jejich trápení. Vše bylo otevřenější a dohlédnutelnější a v obci nastal pořádek. Pochopili, že ctnost je jako celek jediná a jen poskládaná z funkcí slasti jako je spravedlnost, zmužilost a zbožnost. Tyto části jen stupňují slast. Když se objeví člověk, který má jinou touhu, než touhu po jiném dobru, berou ho jako nákazu obce a musí

---

⁵⁸ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 247

⁵⁹ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 247

⁶⁰ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 262

⁶¹ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 263

být usmrčen.⁶²

Tento příklad se nás nesnaží jen přesvědčit správným názorem na praktický rozum. Ale ukazuje nám vztah mezi potřebami a uměním či věděním. Mysleli jsme, že měřičské vědění nám poskytuje prostředky k cíli. Ale došli jsme na to, že je potřeba změna cílů, vytváření nových hodnot.

Souměřitelnost a rozvažování jsou také motivací hédonismu⁶³ a ten Sokratovi nelze odepřít. Stejného názoru jsou v morální filosofii 19. stol. dva představitelé, Bentham a Sidgwick. Bentham se přiklání k Platónovi. Říká, že nahodilost by se odstranila měřičským věděním. Sidgwick tvrdí, že „Zdravý rozum, jak Sidgwick připouští, nepovažuje štěstí a slast za jediný cíl volby. Ale: Bude-li tento názor zamítnut, zbývá zvážít, zda můžeme sestavit jakýkoli jiný koherentní popis nejvyššího Dobra. Nemáme - li soustavně uspořádat lidské činnosti tak, že vezmeme za jejich společný cíl všeobecné Štěstí, na jakých jiných zásadách je máme uspořádat? Měli bychom si všimnout, že tyto zásady nám musí umožnit nejen srovnávat mezi sebou hodnoty různých nehédonistických cílů, o nichž jsme uvažovali, ale musí nám také poskytnout společnou normu na porovnávání těchto hodnot s hodnotou Štěstí.“⁶⁴

Proto se máme učit spíše Pravdu než Krásu. Vědění se začíná objevovat, když se vzdálíme od své intuice. „Etické vědění odpovídá běžnému mínění v tom, že splňuje ideál racionality ztělesněný v běžném mínění; tak zde dochází k „přirozenému přechodu“ od běžného mínění k vědecké praxi.“⁶⁵ Aby ale tento přechod mohl být uskutečněn, musí mít

---

⁶² Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 263

⁶³ Kolektiv autorů, *Filosofický slovník*, Olomouc, 2002, str. 163

Hédonismus – označení etického směru, který klade slast jako nejvyšší etický princip. Jde o teleologické zdůvodnění tohoto etického principu s odkazem na lidskou přirozenost; to, co je přirozené, je i dobré a přirozený účel lidského jednání je spatřován v dosažení slasti, rozkoše. Slast může být pojímána od čistě smyslové až po čistě duchovní. V novějších dobách vystupuje hédonismus spíše jako proklamace smyslové slasti, materiální spokojenosti, kdy všechno lidské jednání je zaměřeno na maximalizaci rozkoše; vše, co slouží jejímu stupňování, je charakterizováno jako dobré.

⁶⁴ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 253

⁶⁵ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 254

běžné mínění a vědecká volba společné cíle a právě proto je přijatelný
hédonismus.

Závěr

Dialog i přes uplynulá staletí vzbuzuje ve čtenáři otázky. Nejenom o tom, jak se učilo správnému chování a jednání dříve, ale také o tom, jak je vlastně správné chování důležité pro dobré fungování společnosti.

Ve své bakalářské práci jsem věnovala část tomu, o čem dialog *Prótagoras* vlastně je a také tomu, kdo je Sókrates, který s Prótagorou vede dialog. Tito dva sofisté představují dva moudré muže, kteří vedou debatu o správném chování. Prótagorovi jde o starost o vlastní dům a hospodářství, zatímco podle Sókrata bychom se měli hlavně starat o svou duši.

Především se ale v práci zabývám debatou Sókrata s Prótagorou. V této debatě Prótagoras ukazuje, jak lze díky areté učinit člověka člověkem, tedy jak je možné ji učit. Jako vzor dobrého muže je uvedena Simonidova báseň, kterou přednáší Pittakovi. Tato debata nám ukázala spojitost mezi zdatností a věděním, ale ne žádné určité řešení. Protože ten, který je v obci vychováván, není mezi ostatními občany obce tak spravedlivý a vzdělaný, jako když se setká s lidmi necivilizovanými. Ten, kdo se zdá nejméně učeným a spravedlivým mezi učenými a spravedlivými, tak ten je učený a spravedlivý mezi neučenými a nespravedlivými lidmi.

Podle Sókrata, se musí zavést nová techné, nebo-li dovednost, umění, které nám vše usnadní a díky kterému bude v obci vládnout spravedlnost a dobré chování občanů. Takovým uměním je umění vážit, počítat a měřit. Těmito způsoby se lidé mohou přesvědčit například o tom, co je větší či menší, to znamená, že se přesvědčí o pravdě a nestanou se z lidí v obci nepřátelé. „Zbavíme se chaosu z rozhodování o činnosti, která je dobrá v sobě samé.“⁶⁶

Cílem práce bylo přiblížit pojetí výchovy v dialogu *Prótagoras*. K tomuto účelu jsem si zvolila přímo dialog *Prótagoras*, kde v debatě vystupuje Prótagoras se Sókratem.

---

⁶⁶ Nussbaumová M. C., *Křehkost dobra*, Oikoymenh, Praha, 2003, str. 247

Jejich argumenty a myšlenky mne velmi zaujaly a obohatily o nové poznatky v problematice výchovy.

Bibliografie:

- **Nussbaumová M. C., Křehkost dobra, Oikoymenh, Praha, 2003. 839 s. ISBN 80-7298-089-0**
- **Havlíček A., Karfík F. (eds.), Plato's Protagoras, Oikoymenh, Prague, 2003. 258 s. ISBN 80-7298-092-0**
- **Platón, Prótagoras, Oikoymenh, Praha, 1994. 85 s. ISBN 80-85241-16-1**
- **Patočka J, Platón, Přednášky z antické filosofie, SPN, Praha 1992. 379 s. ISBN 80-04-25609-0**
- **Patočka J., Sókrates, SPN, Praha, 1990. 158 s. ISBN 80-04-25383-0**
- **Kolektiv autorů, Filosofický slovník, Olomouc, 2002. 463 s. ISBN 80-7182-064-4**
- **Olšovský J., Slovník filosofických pojmů současnosti, Academia, Praha, 2005. 261 s. ISBN 80-200-1266-4**